

KIRJALLINEN KYSYMYS 1194/2013 vp

Välitystilin virallistaminen sosiaalityön välineenä

Eduskunnan puhemiehelle

Välitystiliksi kutsutaan tiliä, jota kuntien sosiaalitoimissa käytetään silloin, kun asiakkaan oman elämän hallinta on syystä tai toisesta väliaikaisesti heikentynyt esimerkiksi alkoholiongelman vuoksi. Välitystilille maksetaan henkilön saamia etuuksia, joita sosiaalityöntekijän valvonnassa käytetään hänen menoihinsa. Tarkoituksena on varmistaa, että välttämättömät maksut, kuten vuokra ja laskut, tulevat maksetuiksi ja että raha riittää elämiseen. Kyseessä on edunvalvontaa keveämpi keino, jota hyödynnetään esimerkiksi tilanteissa, jossa edunvalvontatarpeen ei katsota täyttyvän, kun asiakkaan toimintakyvyn rajoitteille ei ole lääketieteellistä perustetta tai hänellä ei ole hoidettavia varoja.

Välitystilijärjestelyjä ei säädellä lailla, mutta toimintaan sovelletaan sosiaalihuollon lainsäädäntöä. Nykyinen tilanne aiheuttaa moninaisia ja kirjavia käytäntöjä eri kunnissa. Kun välitystilitoiminnan järjestäminen ei itsessään ole kuntien lakisääteinen tehtävä, on vaarana, että erityisesti heikossa taloudellisessa tilanteessa kunnissa kes-

kitytään lakisääteisten tehtävien järjestämiseen ja välitystili toimintana voi olla vaarassa lakkautua. Koska välitystilien asiakkaat ovat monesti jo muutenkin haavoittuvassa asemassa ja syrjäytymisvaarassa olevia, on uhkana, että heidän asiansa jäävät hoitamatta. Välitystilin tulisikin saada joko nykyistä virallisempi rooli kuntien sosiaalitoimissa tai välitystilin tarpeessa olevien asiakkaiden taloudesta tulisi huolehtia muilla keinoin.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Millaisin toimin välitystiliä aiotaan virallistaa sosiaalityön välineenä,

onko sosiaalityön resursseissa huomiotu asiakkaiden tarve välitystiliin ja

kuinka paljon välitystiliasiakkaita kunnissa nykyisellään on?

Helsingissä 20 päivänä joulukuuta 2013

Kristiina Salonen /sd

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Herra puhemies, olette toimitaneet asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Kristiina Salosen /sd näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 1194/2013 vp:

Millaisin toimin välitystiliä aiotaan virallistaa sosiaalityön välineenä,

onko sosiaalityön resursseissa huomioitu asiakkaiden tarve välitystiliin ja

kuinka paljon välitystiliasiakkaita kunnissa nykyisellään on?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Sosiaalihuoltolaki (710/1982) on kunnan sosiaalihuollon järjestämistä ohjaava yleislaki. Lain mukaan sosiaalihuollon tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä. Sosiaalihuoltoon kuuluvista tehtävistä kunnan on huolehdittava sen sisältöisinä ja siinä laajuudessa kuin kulloinkin säädetään.

Kansaneläkelaisissa (568/2007), laissa eläkkeensaajan asumistuesta (571/2007) sekä työntekijän eläkelaisissa (395/2006) on säädetty etuuden maksamisesta etuudensaajan asuinkunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle etuudensaajan itsensä sijasta. Esityksen menettelystä voi tehdä etuudensaaja, hänen avio- tai avopuolisonsa, muu omaisensa tai henkilö, joka hänestä pääasiallisesti huolehtii, taikka kunnan asianomainen toimielin.

Kansaneläkelain 67 §:n mukaan kansaneläkelaitos voi päättää, että etuus maksetaan toimielimelle käytettäväksi etuudensaajan ja hänen omaistensa elatukseen, jos etuuden maksaminen saajalle itselleen vaarantaa etuudensaajan tai hä-

nen omaistensa toimeentulon. Maksettua kansaneläke-etuutta ei saa vastoin etuudensaajan suostumusta käyttää muuhun kuin sen kuukauden aikana annettavaan elatukseen, jolta etuus on suoritettu.

Eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 28 §:n mukaan Kansaneläkelaitos voi päättää, että asumistuki maksetaan saajan asuinkunnan toimielimelle käytettäväksi asumismenojen alentamiseen. Näin voidaan menetellä, jos asumistuen maksaminen saajalle itselleen vaarantaa asumistuen saajan tai hänen perheenjäsentensä toimeentulon.

Työntekijän eläkelain 122 §:n mukaan eläkelaitos voi eläkkeensaajan suostumuksella päättää, että tämän lain mukainen eläke maksetaan eläkkeensaajan asuinkunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Tuolloin se käytetään eläkkeensaajan ja sellaisen henkilön huoltoon, jonka elatuksesta eläkkeensaaja on toimeentulotuesta annetun lain mukaan velvollinen huolehtimaan. Edellytyksenä on, ettei eläkkeen maksamista sen saajalle itselleen voida pitää tarkoituksenmukaisena hänen elämäntapojensa, sairautensa tai muun erityisen syyn vuoksi, eikä hänelle ole määrätty edunvalvojaa.

Sosiaalihuollon lainsäädännössä ei ole nimenomaisesti säännelty sitä, millä tavoin sosiaalilautakunnan tai muun vastaavan toimielimen tulee toimia silloin, kun se välittää etuuden asiakkaalle. Oikeusohjeet ovat väljät ja menettelyt käyvät yleensä ilmi kunnan sosiaalihuollon sisäisistä ohjeista, jotka ovat luonteeltaan julkisia asiakirjoja. Kyseeseen tulevat ensisijaisesti sosiaalihuollon asiakaslaki (812/2000) sekä hallintolaki (434/2003). Välitystilitoimintaa ei kuitenkaan voida rinnastaa holhoustoimilain (442/1999) tarkoittamaan edunvalvontaan.

Sosiaalihuollon asiakaslaki (4 §) sisältää sosiaalihuoltoa kokevat keskeiset periaatteet, jotka korostavat muun muassa jokaisen oikeutta itsemääräämisoikeuteen. Asiakslain 5 § turvaa asiakkaan oikeutta saada selvitys toimenpidevaihtoehtoista asiassaan ja konkretisoi tapaa, jolla asiakkaalle luodaan edellytykset osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. Pykälä ohjaa antamaan asiakkaalle ymmärrettävässä muodossa kaiken tarpeellisen tiedon hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sosiaalihuollon asiakkaana sekä tiedot valittavissa olevista vaihtoehtoista ja niiden vaikutuksista. Tämä on keskeistä asiakkaiden oikeusturvan toteutumiseksi.

Aihealueesta olemassa oleva tutkimustietopohja on erittäin niukka, eikä oikeuskäytäntöä tai ylimpien laillisuusvalvontaelinten kantoja ole juuri käytettävissä.

Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraporttiin (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita 2012:21, Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. So-

siaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti) sisältyy pohdinta niin sanotun välitystilin käyttöön otosta raha-asioiden hoidon tukemiseksi. Välitystilejä käytettäisiin muistion mukaan kunnissa tilanteissa, joissa sosiaalihuollon toteuttamisesta vastaavalle toimielimelle maksetaan asiakkaan saamia etuuksia käytettäväksi tämän menoihin sosiaalityöntekijän valvonnassa. Välitystilin käytön syyksi mainitaan asiakkaan toistuva toimeentulotuen hakeminen, vaikka hänen tulojensa pitäisi riittää elinkustannuksiin. Asiakkaan varoista huolehtiminen kuuluu kuitenkin aina ensisijaisesti hänelle itselleen, hänen omaisilleen tai edunvalvojalle. Jos asiakas tai hänen omaisensa ei kykene tähän eikä asiakkaalla ole todettu edunvalvojan tarvetta, voitaisiin raportin mukaan asiakkaan suostumuksella käyttää välitystilä.

Sosiaalihuoltolain uudistamistyön yhteydessä ja toimeentulotukilainsäädännön uudistamistyöryhmän työssä käsitellään aihetta ja arvioidaan, onko uusien säännösten antamiseen perusteita.

Helsingissä 14 päivänä tammikuuta 2014

Peruspalveluministeri Susanna Huovinen

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Herr talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spörsmål SS 1194/2013 rd undertecknat av riksdagsledamot Kristiina Salonen /sd:

Hurdana åtgärder har man för avsikt att vidta för att göra förmedlingskonton officiella som instrument för socialt arbete,

har man i resurserna för socialt arbete beaktat klienternas behov av förmedlingskonton och

hur stort är antalet klienter med förmedlingskonton i kommunerna för närvarande?

Som svar på detta spörsmål anför jag följande:

Bestämmelser om organiseringen av socialvården i kommunerna finns i socialvårdslagen (710/1982) som är en allmän lag. Enligt lagen är socialvården avsedd att främja och upprätthålla enskild persons, familjs och samfunds sociala trygghet och prestationsförmåga. Såsom till socialvården hörande uppgifter av det innehåll och den omfattning som i varje särskilt fall föreskrivs ska kommunen sörja för.

I folkpensionslagen (568/2007), lagen om bostadsbidrag för pensionstagare (571/2007) och lagen om pension för arbetstagare (395/2006) finns bestämmelser om att en förmån kan betalas till det organ i förmånstagarens hemkommun som svarar för socialvården i stället för till själva förmånstagaren. Framställning om förfarandet i enlighet med det som anförts ovan kan göras av förmånstagaren, hans eller hennes make, någon annan anhörig, den som huvudsakligen sköter

honom eller henne eller vederbörande kollegiala organ i kommunen.

Enligt 67 § i folkpensionslagen kan Folkpensionsanstalten besluta att en förmån ska betalas till ett organ för att användas till underhåll för förmånstagaren och hans eller hennes anhöriga, om förmånstagarens eller hans eller hennes anhörigas försörjning möjligen äventyras om förmånen betalas till förmånstagaren själv. En förmån som har betalats på detta sätt får inte i strid med förmånstagarens samtycke användas för något annat ändamål än underhåll under den månad för vilken förmånen har betalats ut.

Enligt 28 § i lagen om bostadsbidrag för pensionstagare kan Folkpensionsanstalten besluta att bostadsbidraget ska betalas till ett organ i den kommun där bidragstagaren är bosatt för att användas för sänkning av boendeutgifterna. Så kan man gå tillväga om betalningen till själva förmånstagaren kan äventyra försörjningen för förmånstagaren eller hans eller hennes familjemedlemmar.

Enligt 122 § i lagen om pension för arbetstagare kan pensionsanstalten med pensionstagarens samtycke besluta att pension enligt denna lag ska betalas till ett organ i den kommun där pensionstagaren är bosatt. Då används pensionen till vård av pensionstagaren och av en sådan person vars uppehälle pensionstagaren enligt i lagen om utkomststöd är skyldig att dra försorg om. En förutsättning är att betalning av pensionen till pensionstagaren själv inte kan anses ändamålsenligt på grund av hans eller hennes livsstil, sjukdom eller någon annan särskild orsak och en intressebevakare inte har förordnats för honom eller henne.

I socialvårdslagstiftningen har det uttryckligen inte föreskrivits om på vilket sätt social-

vårdsnämnden eller ett motsvarande organ ska agera då det vidareförmedlar en förmån till klienten. Rättsnormerna är vaga och förfaringsätten framgår i allmänhet av kommunens interna anvisningar om socialvården vilka till sin karaktär är offentliga handlingar. Till de primära författningarna hör lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) och förvaltningslagen (434/2003). Verksamheten med förmedlingskonton kan dock inte jämföras med den intressebevakning som avses i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999).

I lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (4 §) ingår de centrala principer som gäller socialvården och i dem betonas bland annat var och ens rätt till självbestämmanderätt. Bestämmelserna i 5 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården säkerställer klientens rätt att få en utredning om åtgärdsalternativen i sitt ärende och konkretiserar sättet på vilket det för en klient skapas förutsättningar att delta i beslutsfattandet som gäller en själv. Med stöd av paragrafen ska socialvårdspersonalen för klienten på ett begripligt sätt utreda hans eller hennes rättigheter och skyldigheter samt olika alternativ och deras verkningar. Detta är av särskild betydelse för förverkligandet av klienternas rättskydd.

Den forskningsbaserade kunskapsgrund som finns i anslutning till ämnesområdet är ytterst knapp och det finns nästan ingen tillgång till rättspraxis eller ställningstaganden av de högsta laglighetsstillsynsorganen.

I den slutrapport som arbetsgruppen för en reform av socialvårdslagstiftningen (Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2012:21, Reform av socialvårdslagstiftningen. Slutrapport av arbetsgruppen för en reform av socialvårdslagstiftningen) har gett ut dryftas införandet av s.k. förmedlingskonton i syfte att stödja skötseln av penningaffärerna. Enligt promemorian kan förmedlingskonton brukas i kommunerna i de situationer där förmåner som en klient har rätt till betalas till det organ som svarar för socialvården för att sedan användas för hans eller hennes utgifter under en socialarbetares tillsyn. Som en orsak till bruket av förmedlingskonton anförs att en klient upprepade gånger ansöker om utkomststöd trots att inkomsterna är tillräckliga för att täcka levnadskostnaderna. Att sköta en klients tillgångar är dock alltid i första hand klientens sak eller hans eller hennes anhörigas eller intressebevakares sak. Om klienten eller hans eller hennes anhöriga inte klarar av skötseln och om det har fastställts att klienten inte behöver en intressebevakare, kunde man enligt rapporten med klientens samtycke ta i bruk ett förmedlingskonto.

Den här frågan tas upp i anslutning till arbetet med revideringen av socialvårdslagen och i det arbete som utförs av den arbetsgrupp som har tillsatts för att revidera utkomststödslagstiftningen. I de här sammanhangen bedöms också om det är befogat att utfärda nya bestämmelser.

Helsingfors den 14 januari 2014

Omsorgsminister Susanna Huovinen